

ЛІТЕРАТУРА

1. Російсько-українська війна з 2014. Вікіпедія. Вільна енциклопедія URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_\(%D0%B7_2014\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_(%D0%B7_2014)) (дата звернення 26.08.2023).
2. Степан Ленкавський. Український націоналізм. Твори. За ред. О. Сича. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. Т. 1. 600 с. URL: <https://ounuis.info/library/books/958/ukrainskyi-natsionalizm-t1.html> (дата звернення 26.08.2023).
3. Суспільно-політичні твори [Микола Іванович Міхновський] URL: <https://coollib.com/b/492558/read#t55> (дата звернення 29.08.2023).
4. Тарасенко Л. Б. Розвиток національної ідеї в працях М. Міхновського. Актуальні проблеми історико-правової та міжнародно-правової науки. Одеса, 2019. № 4. Ч. 3. С. 165-168.
5. Український націоналізм. Вікіпедія. Вільна енциклопедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC (дата звернення 26.08.2023).

ГОЛОДОМОР 1932-1933 РОКІВ НА ШЕПЕТІВЩИНІ

Максимчук С. О.

зберігач фондів

Комунальний заклад культури

«Музей пропаганди» Хмельницької обласної ради

У ХХ столітті українці пережили три масштабні голоди: 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 років, які забрали життя мільйонів українців. Однак, наймасштабнішим був Голодомор 1932-1933 років.

В українській історичній науці досліджуватиме Голодомору 1932-1933 рр. в Україні почав С. Кульчицький. Першими статтями дослідника, що з'явилися на сторінках «Українського історичного журналу» у 1988-1989 роках, були: «Трагедія, якої могло не бути», «Суцільна колективізація на Україні», «Голод 1932-1933 рр.» [2; 3].

Селян насильно заганяли у колгоспи методами пропагандистського терору і знищення «куркулів», «буржуазних націоналістів», «контрреволюціонерів». Офіційно компанію «розкуркулення» московська верхівка розпочала через рік після провального початку колективізації. За економічними показниками ведення господарства, так званих «куркулів» на початку 30-х років в Україні фактично не залишилося [6, с. 363]. Хоча реальної небезпеки для радянської влади селянські підприємницькі господарства не становили.

У 1930 р. колективізація наштовхнулася на запеклий опір українських селян. Взимку селяни почали масово тікати до кордонів з Польщею та Румунією. За оцінками ОГПУ в січні-березні 1930 р. в Україні було зафіксовано 3190 селянських виступи, в яких взяли участь біля 957 тис. осіб. У цілому ряді прикордонних

районів радянська влада впродовж декількох днів фактично не існувала. У 4-х округах: Шепетівському, Волинському, Бердичівському, Коростенському не працювало 282 сільради [1 с. 432].

У ті жорстокі роки люди помирали від голодної смерті, хоча 1932 рік був урожайним. У колгоспних коморах лежала не одна тонна зерна, ще більше відправляли на експорт закордон, водночас українських селян звинувачували у «зриві хлібозаготівлі».

Незважаючи на складність ситуації в українському селі, московський центр не припиняв вивіз хліба з України, збирання продподатку та не відмовився від продрозкладки [5, с. 242]. У 1932-1933 роках, коли бракувало в Україні хліба, більшовицька влада не припиняла його експорту: вивезло відповідно 1,72 і 1,68 мільйона тонн збіжжя. Однак, як тільки минув голод, експорт хліба одразу ж різко зменшився – 770 тисяч тонн у 1934 році, тобто у два рази менше [7, с. 57].

Відомий дослідник Голодомору С. Кульчицький слушно зауважує, що: «...Переростання здійснюваних силовими засобами хлібозаготівель у терор голодом під виглядом заготівель відбувався поступово. Процес переростання має бути ретельно відстежений (за період від грудня 1932 р. до лютого 1933 р.) при аналізі дій заготовельників, які керувалися як вказаними постановами, так і усними інструкціями. Але тут вже треба зафіксувати найголовніший результат діяльності надзвичайної хлібозаготівельної комісії під керівництвом Молотова в УРСР: створення законодавчої основи для терору голодом, тобто геноциду.»

Радянська пропаганда з самого початку ретельно приховувала всі факти про Голодомор, а державна статистика характеризувалася замовчуваннями, перекрученнями та фальсифікаціями. Ряд радянських документів свідчать про незадовільний стан обліку померлих від голоду та вказівки влади не зазначати причини смерті від голоду.

Кремлівське керівництво заборонило державним органам та закладам фіксувати в документах справжню причину смерті людей від голоду. Давались негласні вказівки записувати в документи заявлені родичами смерті від голоду словом «невідомо».

В 1934 р. поступило нове розпорядження: всі книги ЗАГСів про реєстрацію смертей за 1932-1933 р. відправити в спецчастини. Радянська влада вилучала та знищувала метричні книги записів смертей 1932-1933 рр. та архівні документи з інформацією про смерті від голоду.

СРСР застосовував політику інформаційної блокади та дезінформації щодо масового голоду. Згадування про голод було оголошено карним злочином, який карався ув'язненням на 5 років в ГУЛАГ. Покладання вини на владу каралось на смерть.

Заперечення Голодомору було першим вагомим прикладом застосування радянською владою гітлерівської пропагандистської техніки великої брехні. Заперечення та замовчування Голодомору відбувалось в офіційній радянській пропаганді від самого початку і до 1980-тих років.

Сталіну «вдалось досягти неможливого: придушити всі розмови про Голод... Мільйони помирили, але населення співало хвалу колективізації», зазначив історик та письменник Едвард Радзинський.

Голод 1932-1933 років – не така вже й далека історія, щоб про неї судити лише за документами. Сьогодні реальним свідкам Голодомору вже понад 90 років. Саме тому важливим завданням науковців та громадськості є збір свідчень очевидців тих жахливих подій. Люди, які пережили Голодомор, допомагають відтворити жахливі реалії тогочасного життя, зрозуміти, чому на найродючіших чорноземях мільйонами вмирили люди.

Вже в грудні 1932 року на Шепетівщині почали вмирати з голоду. Найважчим періодом голоду була зима і весна 1933 року. Люди їли товчену кору дерев, соломку, перемішану з гнилою перемерзлою капустою, котів, собак, шурів, а потім перейшли на слимаків, жаб, кропиву і зрештою помирили від важких шлункових захворювань.

Зі спогадів очевидців:

Любашевська Ніна Іванівна, 1922 р. н. з с. Плесна Шепетівського району:

«Це були дуже важкі роки. В селі було дуже голодно, їли гнилу картоплю. У людей дуже пухли ноги, багато помирило. Люди їли навіть один одного. Часто валялись по вулицях. Не було кому робити труну, бо були всі дуже слабі. Тому померлих клали просто на підводу, везли на «могилки», викопували одну яму і клали всіх в одну яму. У сусідів зразу від голоду померли батько і мати. У них було п'ятеро дітей. Після смерті батьків дітей забрали в інтернат.

У нашій хаті було що їсти, бо була корова. Збирали гнилу картоплю, пекли пампушки. Коли зазеленіло жито і пшениця, то збирали і пекли також пампушки. Так і вижили.»

Гусинський Іван Йосипович, 1928 р. н. з с. Рилівка Шепетівського району:

«Пам'ятаю, як ми малими збирали і сушили листя дерев, товкли його в ступі, потім змішували з водою, як галушки, але воно ніяк не ліпилось. Ще ми робили пампушки з березових бруньок, пили березовий і буряковий сік. Мої односельчани ловили їжаків, вужів, жаб. І їх довго варили чи смажили перед тим як споживати. Їжаки були смачні, соковиті, їх довго ще вживали в їжу після голоду.»

Сікорська Ядвіга Миколаївна, народилась 1 березня 1925 року в с. Білопіль, згадує:

«Моя мама Вельбіцька Марцеліна мала своїх чотирьох дітей: Владик, Анеля, Зоя і я і забрала в свою хату до 20-ти сиріт. Вздовж хати зробили великий піл (ліжко), на якому вони всі спали. Годувала їх лущинням гороху. Коли набридло лущиння, то вони брали його в пелену несли в село, міняли на хліб і картоплю. Коли приносили додому, то діти на своїй картоплині писали першу букву свого імені. Тоді мати пекла цю картоплю в печі. Мама ходила один день в колгосп на роботу, то давали котелок привареної веки, а на другий день йшла на роботу в радгосп – то давали хлібину. Так врятували 24 дитини. Серед них пам'ятаю Столярчук Настуню, Петрука Мішу, Прошак Ганку та Ковальчука Петра.»

Назвати точне число загиблих від голоду на Шепетівщині не можливо. Матеріали, які збереглися, засвідчують, що в Грицівському районі голодна смерть

скосила 6000 чол., в Шепетівському – понад 5 тис. чол., переважно старих людей і малолітніх дітей.

Найвища смертність зафіксована в окремих населених пунктах району, а саме: в с. Хутір в 1933 р. – 124 чол., для прикладу, в 1931 – 11 чол.; в с. Білопіль 1933 р. – 90 чол., 1930 р. – 19; с. Плесна – 94 чол.; с. Хролін – 111 чол.; с. Судилків – 87 чол.; с. Брикуля – 21 чол.(із 120 дворів). За останніми висновками комплексної судової експертизи встановлено, що комуністичний тоталітарний режим під час геноциду в 1932-1933 рр. знищив 10 млн 500 тис. українців.

Україна зазнала неймовірних національних втрат, знищено кращий національний генетичний фонд, цілі пласти національної культури і духовності.

Вічна пам'ять усім, хто загинув і низький уклін тим, хто пережив жахливі роки голоду 1921-1923 рр., Голодомору-геноциду 1932-1933 рр., голоду 1946-1947 рр., хто виніс знущання та приниження колективізацією, хто виніс тортури розкуркулення, кого позбавляли останнього шматка хліба під час хлібозаготівельних компаній.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєв В., Віола Л. Селянський опір колективізації та розкуркулюванню в Україні (1930 р.). Матеріали Х-ої Подільської історико-краєзнавчої конф. Кам'янець-Подільський: КПДПУ, 2000. с. 560.
2. Кульчицький С. Суцільна колективізація на Україні. Український історичний журнал. 1989. №10. С. 34-42.
3. Кульчицький С. Україна. Голод 1932-1933 рр. Український історичний журнал. 1989. №11. С. 12-26.
4. Кульчицький С. В., Єфіменко Г. Г. Демографічні наслідки голодомору 1933 року в Україні. Всесоюзний перепис 1937 року в Україні: документи та матеріали. К.: Інститут історії НАНУ, 2003.
5. Нариси історії Поділля. Х.: Облполіграфвидав, 1990. С. 325.
6. Політичний терор і тероризм в Україні. XIX-XX ст. Істочні нариси Д. В. Архієрейський, О. Г. Бажан, Т. В. Бикова та ін. відповід. Ред. В. А. Смолій. К., 2002. 944 с.
7. Сергійчук В. «Як нас морили голодом». На основі невідомих досі матеріалів з колишніх тасмних архівів простежено геноцид українського народу в ХХ ст. Уперше в одному дослідженні мовою документів розповідається про три штучні голодомори, що були організовані в Україні, 1921-1923, 1932-1933 та 1946-1947 років.

АРХИВИ ДИТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХХ СТ.

Марченко Н. П.

*кандидат історичних наук, старша наукова співробітниця,
старша наукова співробітниця відділу теорії та методики біобібліографії
Інституту біографічних досліджень
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*

В Україні автори, які пишуть саме й лише для дітей і юнацтва, фактично не виокремлюються у науковому дискурсі як певний письменницький «цех».